

**Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра історії України**



ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач аспірантури і докторантури

Ірина ЧИСТЯКОВА

Вересень 2025 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ**

Галузь знань: **03 Гуманітарні науки**

Спеціальність: **032 Історія та археологія**

Рівень вищої освіти: **третій (освітньо-науковий)**

Ступінь: **освітньо-науковий (PhD)**

Кваліфікація: **доктор філософії (PhD) зі спеціальності**

032 Історія та археологія

Мова навчання **українська**

Погоджено науковою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

« 03 » вересня 2025 р.

Голова

 Віталій Олександрович

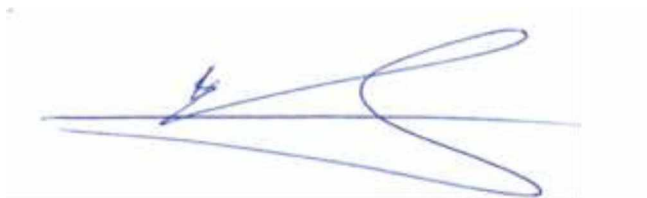
Розробник:

Власенко Валерій Миколайович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри історії України

Протокол № 1 від «28 серпня» 2025 р.

Завідувач кафедри історії України
кандидат історичних наук, доцент



В'ячеслав ОЛІЦЬКИЙ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Аспірантура (доктор філософії)	Обов’язкова
		Рік підготовки:
		2-й
Семестр		
4-й		
Лекції		
8 год.		
Практичні, семінарські		
8 год.		
Самостійна робота		
74 год.		
Вид контролю: залік		
Загальна кількість годин – 90		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Курс «Українська еміграція: історія і сучасність» розроблений для спеціальності **032 Історія та археологія**. Він є складовою підготовки аспірантів Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин.

Мета навчального курсу полягає у досягненні аспірантами сучасного фундаментального і критичного мислення, набутті спеціальних знань з історії української еміграції, щодо її хвиль і напрямків, політичних центрів та периферійних осередків, політичних середовищ та територіального розташування.

Завдання дисципліни:

- з'ясувати сутність понять міграція, еміграція, репатріація, рееміграція, хвилі і напрями еміграції, діаспора, типологія діаспор;
- окреслити історичний процес виникнення та розвитку української еміграції;
- ознайомити аспірантів з джерелами, історіографією та методами дослідження історії еміграції;
- визначити причини, джерела, напрямки, хронологічні межі п'яти хвиль еміграції;
- розкрити особливості формування східної та західної української діаспори, її регіональну специфіку;
- визначити роль світових і регіональних українських громадських організацій у підтримці України на міжнародній арені;
- з'ясувати особливості роботи преси, центрів українознавства, наукових і культурних інституцій української діаспори;

– виявити інформаційний потенціал архівів, музеїв і бібліотек української еміграції та діаспори.

Навчальна дисципліна «Українська еміграція: історія і сучасність» входить до переліку вибірових компонентів ОНП.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності**:

ІК1. Здатність до розв'язання комплексних проблем в галузі гуманітарних наук під час професійної або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-науковою програмою **загальнонаукових (філософських) компетентностей**:

ЗК02. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу та синтезу, оцінки сучасних наукових досягнень, генерування нових ідей при вирішенні дослідницьких і практичних завдань, володіння креативним способом мислення.

ЗК03. Здатність до пошуку, оброблення, аналізу і контекстуалізації значного обсягу наукової інформації з різних джерел, інтерпретацію результатів наукових досліджень.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-науковою програмою **спеціальних (фахових) предметних компетентностей**:

СК5. Здатність до реалізації завдань міждисциплінарних історичних досліджень.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Для успішного освоєння аспірантом навчального курсу «Архівна евристика» передбачається інтеграція знань, умінь і навичок з таких дисциплін освітньо-професійної програми «Середня освіта: історія» другого (магістерського) рівня: «Сучасна історія країн Європейського Союзу», «Дискусійні питання всесвітньої історії», «Становлення та розвиток української державності».

3. Результати навчання за дисципліною

Знання: періодизації та змісту історіографії всесвітньої історії та історіографії історії України Уміння: здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних джерел для узагальнення результатів Комунікації: вибудувати та обґрунтовувати власну презентацію на основі проведеного наукового дослідження	РН 1	Виділяти загальнонаукові (філософські) компетентності, спрямовані на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору
Знання: методів наукового дослідження, методів історіографічного дослідження та джерелознавчого аналізу Уміння: використовувати різні методи для отримання знання	РН 3	Узагальнювати, критично мислити й аналізувати явища та проблеми, які вивчаються
Знання: уявлення про методологію історичних досліджень Уміння: використовувати методи наукового дослідження в історичних наративах	РН 10	Вміти інтегрувати існуючі методики та методи досліджень та адаптувати їх для практичного виконання поставлених завдань
Знання: періодизації та змісту історіографії всесвітньої історії та історіографії історії України Уміння: використовувати історіографічний та джерелознавчий аналіз при ознайомленні з літературою Комунікація: можливість якісно презентувати відповідь та відстоювати власну думку від час відповіді	РН 13	Знайти оригінальне інноваційне рішення, направлене на розв'язання конкретної історичної проблеми.

6. Структура та обсяг навчальної дисципліни

6.1. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Денна форма				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Конс.	Самост.
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади історії української еміграції					
Тема 1. Теоретико-методологічні засади дисципліни. Перша хвиля еміграції	11	2			9
Тема 2. Друга хвиля еміграції	11	2			9
Тема 3. Третя хвиля еміграції	11	2			9
Тема 4. Четверта та п'ята хвилі еміграції	11	2			9
Розділ 2. Регіональні особливості еміграції та діаспори					
Тема 5. Західна діаспора. Українці в сусідніх державах	11		2		9
Тема 6. Західна діаспора. Українці в Західній Європі	11		2		9
Тема 7. Західна діаспора. Еміграція та діаспора в США та Канаді	12		2		10
Тема 8. Східна діаспора. Українці в пострадянських країнах	12		2		10
Усього годин	90	8	8		74

6.2. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Тема 1. Теоретико-методологічні засади дисципліни. Перша хвиля еміграції	2
2	Тема 2. Друга хвиля еміграції	2
3	Тема 3. Третя хвиля еміграції	2
4	Тема 4. Четверта та п'ята хвилі еміграції	2
	Всього	8

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Тема 5. Західна діаспора. Українці в сусідніх державах	2
2	Тема 6. Західна діаспора. Українці в Західній Європі	2
3	Тема 7. Західна діаспора. Еміграція та діаспора в США та Канаді	2
4	Тема 10. Східна діаспора. Українці в пострадянських країнах	2
	Всього	8

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Тема 1. Теоретико-методологічні засади дисципліни. Перша хвиля еміграції	9
2	Тема 2. Друга хвиля еміграції	9
3	Тема 3. Третя хвиля еміграції	9
4	Тема 4. Четверта та п'ята хвилі еміграції	9
5	Тема 5. Західна діаспора. Українці в сусідніх державах	9
6	Тема 6. Західна діаспора. Українці в Західній Європі	9
7	Тема 7. Західна діаспора. Еміграція та діаспора в США та Канаді	10
8	Тема 8. Східна діаспора. Українці в пострадянських країнах	10
	Всього	74

7. Засоби діагностики та форми контролю

7.1. Засоби діагностики результатів навчання

Наукові есе, наукові статті, відгуки-рецензії, підготовлені аспірантами дослідницькі проєкти, презентації результатів виконаних досліджень, виступи, організація дискусії на наукових конференціях тощо; підготовка папки дослідника з алгоритмом роботи з науковим текстом.

7.2. Форми контролю

Форми поточного контролю: усна або письмова з такими видами: групове та індивідуальне опитування, контрольна (самостійна) робота, індивідуальна або групова презентація виконаного завдання, підготовка й демонстрування презентацій із аналізованих проблем, онлайнове та письмове тестування.

Форма підсумкового семестрового контролю: підсумкова залікова оцінка може бути виставлена за результатами поточного оцінювання – за сумою балів, набраних студентом на практичних заняттях. Сума балів за всі види робіт визначається в межах 100 балів.

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Козак С. Історія української діаспори: У 3 т. Київ: Ярославів вал, 2018.
2. Власенко В. 4713 Методичні вказівки до практичних занять та питання для самостійної роботи з курсу "Українська діаспора: історія і сучасність" [Електронний ресурс]: для студ. спец. 032 "Історія та археологія". Суми : СумДУ, 2020. 40 с.
3. Рогожа М. Історія української діаспори: навч. посібник. Умань: ПП Жовтий О. О., 2011. 150 с.

Додаткові

1. Богуславський О. Преса міжвоєнної політичної еміграції і боротьба за незалежність України: історичний шлях, досвід, дискусії: Монографія. Запорозжя: Просвіта, 2008. 452 с.
2. Дрозд Р., Гальчак Б., Мусієнко І. Історія українців у Польщі в 1921-1989 роках: монографія. Харків: Золоті сторінки, 2013. 272 с.
3. Енциклопедія історії України. Т. : Україна – українці. Кн. 1 / Гол. редкол. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2018. 608 с.
4. Енциклопедія української діаспори. Т. 1. Сполучені Штати Америки. Книга 2: Л-Р / Маркус В. (гол. ред.). Нью-Йорк-Чикаго: НТШ в Америці, 2012. 348 с.
5. Енциклопедія української діаспори. Т. 4 (Австралія-Азія-Африка). Київ: ІНТЕЛ, 1995. 250 с.
6. Закордонне українство: сутність, структура, самоорганізація. Підручник / В. Б. Євтух, А. А. Попок, В. П. Трошинський, та ін. Київ: Альтерпрес, 2011. 304 с.

7. Ідзьо В. Українська діаспора в Росії, українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія. Львів: Вид-во Університету «Львівський Ставропігон», 2015. 240 с.
8. Марунчак В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. У 2 т. (1945-1975). Мюнхен, 1985.
9. Мушинка М. Музей визвольної боротьби України та доля його фондів: Історико-архівні нариси. Київ, 2005. 162 с.
10. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч. 1. [Репринтне видання 1942 р.]. Львів-Кент-Острог, 2008. 367 с.; ССXXXII с.
11. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919-1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої). Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 1999. 271 с.
12. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки ХХ століття). Київ: МП «Леся», 2006. 672 с.
13. Попок А. Українці на Далекому Сході: організації, події, персоналії. Довідник. Київ: Альтерпрес, 2004. 360 с.
14. Трощинський В. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище. Київ: ІНТЕЛ, 1994. 260 с.
15. Україна крізь віки: в 15 т. Т. 15: Трощинський В.П., Шевченка А.А. Українці в світі. Київ, 1999. 351 с.
16. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга друга / С. Бурда, В. Власенко, Г. Саган та інші; Укр. культурно-освітнє т-во "Кобзар" Загреб. Загреб, 2020. 320 с.
17. Чорний С. Українці в Євразії: Чисельність і розміщення за переписами 1897-1990 рр. Київ, 2002. 181 с.
18. Ціпко С. Українці в Аргентині (1897-1950): творення громади. Київ: Дуліби, 2015. 280 с.
19. Шульгин О. Без території. Ідеологія та чин Уряду УНР на чужині. Автентич. відтворення вид. 1934 р. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 352 с.
20. Ярошко О.З. Місце української діаспори в зовнішній політиці держави походження: теорія і практика. Київ: Друкарня Прінт Квік, 2011. 15 с.

Праці лектора

1. Власенко В. Консервативно-гетьманське середовище міжвоєнної української еміграції в країнах Південно-Східної Європи (1918-1939 рр.). *Сумський історико-архівний журнал*. 2015. № XXV. С. 56-67
2. Власенко В., Гузун В. Національно-демократичне середовище міжвоєнної української еміграції в країнах Південно-Східної Європи. *Сумська старовина*. 2016. № XLVIII. С. 25-49.
3. Власенко В. Радикально-націоналістичне середовище міжвоєнної української еміграції в Південно-Східній Європі. *Сумська старовина*. 2016. № XLIX. С. 23-42.
4. Власенко В. Уродженці Сумщини – учасники Української революції 1917-1921 рр. Суми: Мрія-1, 2016. 200 с.

5. Власенко В. Бібліотеки і клуби української політичної еміграції на Балканах у міжвоєнний період. *Русинистични студії* / Универзитет у Новом Садзе, Филозофски ф-т, одделене за русинистику. 2018. № 2. С. 188-199.
6. Власенко В. Культурна діяльність міжвоєнної української еміграції в Болгарії (музика, танці, театр). *Сумська старовина*. 2018. № LII. С. 38-50.
7. Власенко В. Украинская эмигрантская периодика в межвоенной Румынии. *Русин*. Кишинев, 2018. № 3 (53). С. 311-327.
8. Власенко В. Болгарія й українська політична еміграція в міжвоєнний період: форми взаємодії. *Україна і Болгарія в історії Європи = Україна и България в историята на Европа: зб. наук. праць*. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2019. С. 327-345.
9. Власенко В. Міжвоєнна українська політична еміграція в Югославії: відносини з владою. *Україна дипломатична*. Київ, 2019. Вип. XX. С. 132-140.
10. Власенко В. Музей визвольної боротьби України в Празі і Сумщина. *Путівльський краєзнавчий збірник*. Вип. 9. Суми: Університетська книга, 2020. С. 78-85.
11. Сергій Тимошенко. ПОВЕРНЕННЯ / за науковою ред. О. Михайлишин, авт.: І. Акмен, П. Бенедюк, В. Власенко та ін. Харків: Раритети України, 2021. 288 с.; 480 іл.; 364 бібл. (Серія «Архітектура, події, люди»).
12. Власенко В. Гнат Порохівський: штрихи до біографії емігрантського періоду (за матеріалами Галузевого державного архіву Служби зовнішньої розвідки України). «Z TARCZA ALBO NA TARCZY»: WOJNY W HISTORII CYWILIZACJI ŚWIATOWEJ. Monografia zbiorowa / Red. I. Sribniak; Międzynarodowe konsorcjum naukowo-edukacyjne im. Luciena Febvra. Warszawa-Paryż, 2022. S. 192-202.
13. Власенко В. Культурна діяльність міжвоєнної української політичної еміграції на Балканах (образотворче мистецтво). *Русинистични студії*. Нови Сад, 2023. № 6. С. 75-87.
14. Власенко В. Василь Андрієвський – громадсько-політичний діяч української еміграції в Югославії (за матеріалами його архівно-слідчої справи). *Славистика*. Београд, 2022. Књ. XXVI. Св. 2. С. 50–57.
15. Власенко В., Курінной О. До літературної творчості Василя Андрієвського. *Сумська старовина*. 2023. № LXII. С. 35-54.
16. Українці Хорватії. Матеріали і документи. Книга шоста / Укр. культ.-просв. т-во «Кобзар» Загреб; А. Атаманенко, С. Бурда, В. Власенко та ін.; за ред. С. Бурди. Загреб, 2023. 460 с.
17. Власенко В., Лобко Н. Освіта та наукова діяльність у середовищі української політичної еміграції в Румунії (1920-1940). *Емінак*. 2024. № 3(47). С. 240-252.
18. Власенко В. Кость Мацієвич – професор УГА/УТГІ. *Історико-культурний феномен Української господарської академії в Подєбрадах*. / Наук. ред: Н. Аксьонова, Т. Хланьова, Г. Величко. Прага: Каролінум, 2025. С. 108-121. <https://doi.org/10.14712/9788024660172>
19. Власенко В. М. З епістолярію Михайла Петріва зі Степаном Смаль-Стоцьким: українська політична еміграція в Королівстві сербів, хорватів і

словенців та Чехословаччині на початку 20-х років XX століття. *Рукописна та книжкова спадщина України*. Київ, 2026. № 2. С. 43-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2026_2_5

Інтернет-ресурси:

1. Diasporiana.org.ua [Електронна бібліотека]. URL: <https://diasporiana.org.ua/>
2. Енциклопедія української діаспори (ЕУД) [Електронний ресурс]. URL: http://eudusa.org/index.php?title=Main_Page
3. Світовий конгрес українців [електронний ресурс]. URL: <http://ukrainianworldcongress.org/>
4. Канадський інститут українських студій Альбертського університету. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies>
5. Український науковий інститут Гарвардського університету. URL: <https://www.huri.harvard.edu/>

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Навчальні аудиторії, які обладнані для проведення лекційних і семінарських занять.
2. Аудіовізуальні, технічні і комп'ютерні засоби навчання: комп'ютери, мультимедійний проектор, екран.
3. Презентації лекцій в Powerpoint.